

**APORTUL SOLIȘTILOR VOCALIȘTI AI ORCHESTREI DE MUZICĂ POPULARĂ
FLUIERAȘ CONDUSĂ DE S. LUNCHEVICI ÎN PROMOVAREA
CULTURII MUZICALE NAȚIONALE PE PLAN INTERNAȚIONAL**

THE CONTRIBUTION OF THE VOCAL SOLOISTS OF THE *FLUERAS* FOLK MUSIC
ORCHESTRA LED BY S.LUNCHEVICI IN THE PROMOTING
OF THE NATIONAL MUSIC CULTURE AT INTERNATIONAL LEVEL

ZINAIDA BRÎNZILĂ-COȘLEȚ,
doctorandă, lector universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 784.4.071.2(478)

Prezentul articol se referă la arta de interpretare și activitatea soliștilor vocaliști ai orchestrei de muzică populară „Fluieraș” condusă de renumitul muzician Serghei Lunchevici, artist al poporului din URSS, numele căruia astăzi îl poartă Filarmonica Națională din Republica Moldova. În centrul atenției autorului stau cei patru soliști cântăreți — Tamara Ciobanu, Gheorghe Eșanu, Nicolae Sulac și Zinaida Julea — care au adus un aport incontestabil în propagarea culturii muzicale naționale și a folclorului basarabean pe cele mai prestigioase scene de pe întreg mapamondul.

***Cuvinte-cheie:** Serghei Lunchevici, orchestra Fluieraș, cântăreți, soliști, cântec popular, repertoriu, turneu artistic*

This article refers to the performing art and artistic activities of the vocalist soloists of the famous orchestra of popular music «Fluieraș» led by the renowned musician Sergei Lunchevici, People's Artist of the USSR. Today, the National Philharmonic of the Republic of Moldova bears his name. The article is focused on four singers — Tamara Ciobanu, Gheorghe Eșanu, Nicolae Sulac and Zinaida Julea — that brought an incontestable contribution to the spread of national musical culture and Bessarabian folklore on a worldwide scale.

***Keywords:** Serghei Lunchevici, "Fluieraș", singers, soloists, folk song, repertoire, artistic tours*

Introducere. Articolul de față, dedicat componentei stelare a soliștilor care au lucrat cu S. Lunchevici, ca și alte articole ale mele, acoperă parțial lacuna în muzicologia autohtonă, care s-a format pe parcursul a mai multor ani. În postura sa de conducător artistic și prim-dirijor al orchestrei de muzică populară *Fluieraș*, Serghei Lunchevici a fost responsabil de completarea cu noi cadre artistice ale ansamblului, fiind totodată, îndrumătorul și educatorul tuturor membrilor colectivului. Instinctul de mare muzician profesionist îl ajută pe Serghei Lunchevici să descopere pe cei mai talentați cântăreți, împătimiți de cântecul popular basarabean.

Mai mulți soliști cântăreți ai orchestrei *Fluieraș* s-au bucurat de o recunoaștere internațională. Unii cântăreți, înfrumusețând cu participarea lor programele de concert ale colectivului, peste ani și-au ales o altă cale de afirmare. De exemplu, inegalabila Maria Bieșu și-a început cariera de cântăreață sub aripa protectoare a maestrului Serghei Lunchevici, în orchestra *Fluieraș*, fiind studentă în anul III la Conservatorul *G. Musicescu*. Deja peste un an de zile, a ales scena muzicii clasice. Nina Crulicovschi, care a cântat în *Fluieraș* în perioada anilor 1974–1975 a decis să cânte muzică ușoară. Același schimbare s-a produs și cu Olga Ciolacu, care a cântat în *Fluieraș* între anii 1980–1982, dar și cu regretata Ana Barbu care venise în orchestră 1993, cu puțin timp înainte de plecarea lui S. Lunchevici la cele veșnice. Unii cântăreți, venind în colectiv din mediul academic, au devenit interpreți de muzică populară, aici mă refer cu precădere la solista Teatrului de Operă și Balet din Republica Moldova, Eudochia Lica, care a activat în orchestră din 1961 până în 1973. O metamorfoză fericită s-a produs și cu talentatul interpret Vasile Marin, fost dansator de balet, care a activat în orchestra *Fluieraș* pe parcursul anilor 1979–1987.

Uneori, orchestra *Fluieraș* devenea pentru câțiva ani laborator de perfecționare artistică pentru artiștii-soliști care activase în alte formații, aici mă refer la Dumitru Gheorghiu, Anatol Latîșev, Mihai Matieșu. Dar aportul incontestabil în propagarea folclorului basarabean pe scară mondială a fost adus de cei patru soliști cântăreți deveniți legende: Tamara Ciobanu, Nicolae Sulac, Gheorghe Eșanu și nu în ultimul rând — Zinaida Julea. Portretele lor de creație vor fi prezentate mai jos.

Tamara Ciobanu (1914, Berezlogi, jud. Orhei – 1990, Chișinău) este una dintre primele exponente ale cântecului românesc din Basarabia. Talentul ei s-a clădit pe cunoștințe academice temeinice și serioase, având o cultură muzicală aleasă. În copilărie, ea cântase în corul școlar, apoi a fost primită în cel mai bun cor al orașului, condus de Mihail Berezovschi. În toamna anului 1940, T. Ciobanu este studentă la Conservatorul de Stat din Chișinău (clasa profesoarei Lidia Lipcovschi). Din 1941, anii de război, și-a continuat studiile la Conservatorul *Leonid Sobinov* din Saratov cu prof. Alefina Pashalova. În 1944, când a început să funcționeze Conservatorul în orașul natal, ea este primită în ultimul an de studii cu profesorii de canto L.O. Babici și (parțial) V. Dolev. În anii 1945–1951 este solistă la Radiodifuziunea din Chișinău. Aici, pe lângă repertoriul clasic, T. Ciobanu a început să cânte și cântece populare. Pentru tânăra interpretă, care era obsedată de muzica clasică, această trecere de la muzica clasică la interpretarea cântecelor populare nu a fost atât de simplă. Dar participarea și interpretarea T. Ciobanu la evenimente artistice importante precum *Festivalul mondial al tineretului și studenților din Praga* în 1948 și *Decada artei moldovenești* în decembrie 1949 – ianuarie 1950 la Moscova au făcut-o cunoscută în toată lumea. Guvernul sovietic a apreciat înalt elanul cântăreței, decernându-i în 1949 ordinul *Drapelul Roșu de muncă*, în 1950 i se acordă titlul de *Laureat al Premiului de Stat din URSS*; peste trei ani — titlul de *Artistă a poporului din RSSM*, iar în 1960 — *Artistă a poporului din URSS*.

Din 1949 până în 1973 Tamara Ciobanu este solistă în Orchestra de muzică populară (din 1958, *Fluieraș*) a Filarmonicii din Chișinău. Astfel, sub conducerea colectivului de către S. Lunchevici, distinsa solistă a lucrat pe parcursul a 15 ani, răspândind și propagând folclorul muzical moldovenesc în țară și peste hotare. Numele Tamarei Ciobanu a devenit aproape un sinonim cu cântecul moldovenesc în lume. Poeții au numit-o *privighetoarea Moldovei*. Vocea Tamarei Ciobanu (soprano lirico-dramatică) este cu adevărat fermecătoare distingându-se prin zeci de nuanțe, un diapazon larg, o bogăție și măiestrie artistică deosebite. A cântat folclor autentic și stilizat. Mulți compozitori ai timpului, printre care D. Fedov, V. Baronciuc, D. Gheorghiiță, E. Coca, V. Vilinciuc, V. Rotaru, E. Doga au scris pentru ea mai multe cântece devenite apoi populare.

Cântecele de jale, doinele, baladele interpretate cu o mare gingășie aveau să-i asigure artistei preferințele spectatorilor de pretutindeni. Îndeosebi cântecul *Leana* avea să devină simbol artistic al Moldovei, prin care celebra cântăreață a cucerit inimile milioanei de oameni din Europa, Asia, Africa. Alt exemplu minunat este cântecul liric *Vin, bădiță, vin deseară* în prelucrarea lui S. Lunchevici, unde Tamara Ciobanu, prezentând fata îndrăgostită, a cântat liniștit, zâmbind ușor și adăugând melodiei un ușor oftat la sfârșitul fiecărei fraze melodice: *Of și iară of...* Pe lângă cântecele de dragoste, în repertoriul Tamarei Ciobanu se găsesc și cântece de jale (*Hai maică la iarmaroc*), de glumă (*Morișca; Omule cu vinul bun; Of leliță, lelișoară*) ș.a.

De un deosebit succes s-a bucurat *Doina* de E. Coca pe versurile de Em. Bucov. „...Doina și-a limpezit glasul, și-a scuturat colbul de veacuri de pe aripi și, aurindu-și strunele, s-a înălțat tinerește, proslăvind soarele ca pe un frate” — scria G. Ciaicovschi-Mereșanu, ascultând această capodoperă în interpretarea de T. Ciobanu [1, p.65].

În continuare vom evidenția unele cântece lirice scrise de D. Gheorghiiță și interpretate de T. Ciobanu: *Lele Ioană; De la mândra; Sătucul meu; Cântecul miresei*. Au fost binevenite în repertoriul cântăreței *Puișor din deal de moară* de S. Șapiro, *Numai cântecul rămâne* de S. Lunchevici pe versuri populare ș.a. Colaborând cu Tamara Ciobanu mulți ani, conducătorul orchestrei *Fluieraș* Serghei

Lunchevici scria: „Dumneaei a marcat o etapă în evoluția cântecului popular moldovenesc pe scena profesionistă, ... datorită dumneaei popoarele țării noastre au aflat despre acest pământ, despre oamenii inimoși, cu sufletul deschis către tot ce e frumos și bun” [ibidem, p. 76]. Ea concertează cu orchestra *Fluieraș* în multe centre din URSS, începând cu cele din munții Carpați până la Sahalin, de la țărmurile Mării Albe până în munții Caucazului. Este aplaudată în multe țări ale lumii: Germania, Finlanda, Cehoslovacia, Polonia, Franța, Iugoslavia, India, Birmania, Canada. Oriunde ar fi fost cântăreața în străinătate, totdeauna a fost cu gândul și sufletul la poporul său. Când se întorcea din turnee, începea să colinde satele și orașele noastre.

Gheorghe Eșanu (1927, Bălți – 1996, Chișinău) — talentat cântăreț de muzică populară. S-a născut într-o familie simplă cu mulți copii. Tatăl lui a fost zugrav; mama – gospodină de casă, care au crescut șaisprezece copii. De aceea Gheorghe n-a primit pregătire specială muzicală, a fost cântăreț-amator. Din copilărie a cântat în corul bisericesc, apoi, la vârsta de douăzeci de ani a condus un cor de amatori cu o sută de persoane. Din 1952, el este solist al Capelei corale *Doina*. Din 1953 — solist al Orchestrei de muzică populară (din 1958 cu denumirea *Fluieraș*) a Filarmonicii din Chișinău. Posesor al unei voci lirice de bariton, cu ținută scenică impecabilă, naturalețe și inteligență, G. Eșanu s-a impus într-un scurt răstimp ca interpret de cântece populare moldovenești.

În 1957 el a devenit laureat al Festivalului mondial al tineretului și studenților din Moscova, după care a fost distins cu Diplome de onoare ale Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM și URSS; în 1958 lui G. Eșanu i se acordă titlul onorific de *Artist emerit al RSSM*. Dacă la începutul activității sale artistul îi fermeca pe ascultători doar prin timbrul plăcut al vocii sale, pe parcursul anilor, și anume lucrând sub îndrumarea lui Serghei Lunchevici, el a căpătat o înaltă măiestrie sau, mai bine spus, „o cultură vocală” devenind un interpret profesionist. Perseverența sa a fost răsplătită înalt, reușind să devină în timp un reprezentant de vază al cântecului popular basarabean. De exemplu, un recenzent al ziarului *Latvia Sovietică* remarcă: „Timbrul său de bariton sună fermecător în toate registrele și reușește să creeze acea alură de ușurință și libertate printr-o expresivitate artistică combinată cu un lirism aparte. Cu un talent deosebit a interpretat cântecele populare *Scumpa mea, Baba mea* ș.a.” [2, p.212]. Pentru *Fluieraș*, ca și pentru întreaga artă și literatura moldovenească, Decada de la Moscova (1960) a avut semnificația unui serios examen de maturitate, pe care l-a trecut cu succes, afirmând un înalt nivel profesionist al culturii artistice din Moldova. După Decadă, G. Eșanu, ca participant și solist excelent a fost decorat cu ordinul *Drapelul Roșu de Muncă* (1960), iar în 1965 se învrednicește de titlul onorific *Artist al poporului din RSSM*.

Repertoriul lui G. Eșanu a fost foarte bogat și variat. El interpretează cu același succes:

a) cântece lirice populare, ca *Frunză verde și-o sipică, Cine stă posomorât?, Mărioară, Ilenuță, Badea Macovei, Noaptea când răsare luna, Busuioc moldovenesc, Baba mea, Iese lelea* (prelucrare de S. Lunchevici) ș.a.

b) romanțele pline de o duioșie radioasă, ca *De ce nu-mi vii și Vezi rândunelele se duc* pe versuri de M. Eminescu; *La umbra nucului bătrân* pe vers. de A. Dinescu ș. a.

c) cântece ale compozitorilor moldoveni contemporani pe versurile poezilor contemporani cu tematici diferite: cântece lirice — *Nunta mare* de A. Ranga — P. Cruceniuc, *Valentina-Valentina* de E. Gheorghită — E. Crimerman, *Nunta colhoznică* de A. Ranga — V. Tulnic, *Mândruțiță* de D. Fedov — I. Robul, *Floriceică, flori de tei* de T. Marin, *Doar să semene cu tine* de S. Lunchevici — E. Crimerman; cântece de glumă, prin care cântărețul redă umorul ineputabil, — *Cântec de masă* de D. Gheorghită — P. Zadnipru, *Sărbătoreasca* de T. Marin, *Cum era să mor holtei* ș.a.; cântece patriotice — *Moldova mea* de V. Vilinciuc — P. Zadnipru, *Faruri vii* de S. Șapiro — L. Deleanu ș.a.;

d) cântece populare și ale compozitorilor sovietici din diferite republici ale URSS.

Pe lângă turneele locale, G. Eșanu călătorește foarte mult cu formația *Fluieraș* și prin celelalte republici unionale și multe țări de peste hotare: Germania, Finlanda, Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia,

Mongolia, Franța, Irak, Canada, America Latină (Algeria, Peru, Mexica), Africa (Maroc, Tunisia, Libia). Cântecul și romanțele în interpretarea lui G. Eșanu s-au implementat adânc în inimile ascultătorilor din lume. „...Ce bine cântă Gheorghe Eșanu aceste două cântece! Unul — al compozitorului V. Vilinciuc pe versuri de S. Ghimpu, celălalt l-a scris S. Lunchevici pe versuri de P. Zadnipru (*Spune lumea*). Câtă șiretenie, istețime, cât umor popular! Iar contrastele muzicale — ba ritmul încetinit, ba un *presto* vertiginos — nu permit numai să se demonstreze înaltul profesionalism al lui Gheorghe Eșanu, dar descoperă și capacitățile actoricești ale cântărețului și ale soliștilor orchestrei», — scrie după concert jurnalista Lina Doroș [tit. din 3, p.127–128]. După concertul de gală, prezentat în orașul Grenoble, un ziar francez a menționat: „Gheorghe Eșanu are o voce frumoasă, lirică, cu timbru moale și plăcut, ce răsună ușor și liber în toate registrele. Cântecul lui popular, și mai ales, romanțele întregesc în modul cel mai fericit repertoriul ansamblului, amintirea despre care, fiecare dintre noi o va purta pentru totdeauna în inimă” [4, p.117]. În ultimii ani, G. Eșanu a lucrat în administrația Filarmonicii Naționale, era dascăl la biserica din Cimitirul Central din strada Armenească, continuând a cânta.

Nicolae Sulac (1936, comuna Sadâc, județul Cahul – 2003, Chișinău) este marele rapsod al cântecului popular, una din cea mai celebră personalitate a Moldovei postbelice. Cântând din copilărie, însă fără a avea studii speciale, a reușit să devină un veritabil model în cântecul popular, o enciclopedie a folclorului și vorbelor de duh. În anul 1957 a participat la un concurs unional la Odesa, de unde s-a întors cu titlul de laureat. După aceea, nu s-a mai despărțit de cântec. Peste puțin timp s-a angajat în calitate de cântăreț în capela corală *Doina* a Filarmonicii de Stat din Moldova (1959–1960). După aceea, a cântat în zeci de alte formații și colective: Tariful cinematografului *Chișinău*, *Ansamblul de Tineret*, *Lăutarii*, *Joc*, *Miorița*, *Doina Moldovei*, *Balada*, *Mugurel*. Însă ascensiunea lui artistică devenise triumfală, când, după sfatul lui I. Burdin, a venit în calitate de solist al orchestrei de muzică populară *Fluieraș* sub conducerea lui Serghei Lunchevici. Acestui ansamblu Nicolae Sulac i-a păstrat fidelitatea pe întreg parcursul vieții sale, fiind solist al *Fluierașului* în anii 1965–1970, 1976–1977, 1991–2003.

Cântând alături de cântăreți de vază ca Tamara Ciobanu și Gheorghe Eșanu, odată, într-o discuție a recunoscut: „Nu știu dacă voi reuși să cânt mai bine decât Tamara Ciobanu sau Gheorghe Eșanu, dar, uite, mai bine decât actualul Nicolae Sulac, ba sigur, voi cânta, voi cânta nu ca un simplu Nicolae Sulac, ci ca Maestrul Nicolae Sulac” [5, p.55]. Și într-adevăr, cântecul-scenete din viața populară, în felul său original, povestesc despre sufletul poporului, naiv și cald, aspru și drept, despre soarta lui — ba amară, ba fericită. N. Sulac i-a adus ansamblului *Fluieraș* o nouă nuanță — simplitatea și naivitatea poporului. I. Proca amintește: „rămânând în limitele individualității sale, nu iese dincolo de limitele *Fluierașului*. Unde se cere, Lunchevici „îl ajută”, „îi ține isonul” lui Sulac, și spectatorilor le place acest duet al măștrilor” [3, p.129]. Dar de ce N. Sulac pleacă de la *Fluieraș* în 1970? Despre acest pas riscant scrie jurnalistul B. Marian: „Treptat, însă, posibilitățile ce i le putea oferi *Fluierașul* s-au epuizat și Nicolae Sulac își pune drept scop crearea unui nou ansamblu” [6, p.236]. Dar, în opinia noastră, mai corect și real despre acest fapt a spus fratele al lui N. Sulac, Alexei într-o emisiune televizată: „Serghei Lunchevici a fost un muzician talentat cu o cultură și un profesionalism aparte care a avut o influență enormă asupra lui Nicolae Sulac. Anume în tandem cu Serghei Lunchevici, Nicolae Sulac s-a afirmat ca un artist complet; a fost decorat în 1967 cu titlul onorific *Artist al poporului din RSSM*. Dar din păcate, când două mari stele se îmbină și se contopesc artistic, ajung să sară scânteii și sunt pe cale de a exploda. Anume în acel moment N. Sulac a hotărât să plece și să înființeze ansamblul *Lăutarii* cu repertoriul său aparte” [idem].

Majoritatea cântecelor sale constituie expresia și necesitatea spirituală a societății moldovenești la o anumită etapă istorică. Putem confirma, că N. Sulac devenise adevăratul mesager al renașterii conștiinței naționale românești. După cuvintele lui Iurie Colesnic, „Vocea lui N. Sulac a început să facă

ceea ce nu putea face nimeni, să ajungă în fiecare sat, să ajungă în fiecare casa, să ajungă la fiecare suflet” [5, p.15].

Repertoriul imens al lui N. Sulac include sute de cântece. Din păcate, până în zilele noastre n-avem lista completă a repertoriului marelui rapsod. Descrierea științifică a creației interpretative a lui N. Sulac constituie un scop esențial al etnomuzicologilor. Tudor Colac este primul, care a publicat lista cântecelor din repertoriul cântărețului, în introducerea laconică la articolul *Ce a cântat Nicolae Sulac? (O încercare de a reconstitui repertoriul)* [ibidem, p.84-89]. El scria: „Un eventual tablou sintetic al repertoriului lui Nicolae Sulac ne oferă, prin excelență, imaginea unor structuri ierarhice, în cadrul cărora pot fi aplicate criteriile de clasificare ce ne desemnează diferite nivele și variază sistemele de semnificații dominante” [ibidem, p.84]. Lista repertoriului lui N. Sulac, publicată de T. Colac, include 188 de titluri, dintre care balade (4), jurnale orale cântate (4), cântece istorice (6), cântece de dor și jale (27), doine și cântece de dragoste (31), cântece haiducești (10), cântece păstorești și doine haiducești (8), cântece de recruție și ostășești (8), cântece de nuntă (7), cântece meditative (14), cântece de petrecere (6), cântece familiale (3), cântece de glumă și voie bună (8), cântece contemporane (15), cântece în alte limbi (14), romanțe (16), strigături (6). Lista dată ne oferă o privire în ansamblu a paletei de gen a repertoriului lui N. Sulac; totodată, el nu divizează cântecele folclorice de cântecele de autor, numele autorilor nu sunt date, cu toate că, se știe că Nicolae Sulac a colaborat cu mai mulți compozitori și autori de texte. De rând cu piesele folclorice pure ca: *Foaie verde ca aluna; Cântec de jale, Vin la mine, mândrulița mea* ș.a., N. Sulac a interpretat multe cântece, scrise de autori ca D. Gheorghiuță, S. Lunchevici, V. Crăciun ș.a., pe versurile poezilor E. Ciuntu (*Bate luna, Păpușică, Unde-i iarba cea de leac, Lângă piatra de la moară*), D. Dovba (*Ciobănașul, Dac-ai ști tu, draga*), V. Tulnic (*Nuntă colhoznică*). N. Sulac a devenit primul cântăreț, care a interpretat capodopera folclorică, balada *Miorița*, pe scenele concertistice naționale. După spusele lui Ion Paulencu, „în *Miorița*, Nicolae Sulac copleșea anume cu timbrul și cu diapazonul lui. Cânta atât de liber și atât de profund! Când am auzit pentru prima oară *Miorița* interpretată de el, mi-am zis, Doamne, omul ăsta cântă ca un filosof, ca un filosof al poporului român, dar și ca un artist dăruit cu har divin” [ibidem, p.96].

Specificul artei lui N. Sulac constă în faptul, că el a fost cântăreț-interpret și concomitent autor de muzică și versuri pentru multe din cântecele sale. Talent viguros, N. Sulac încearcă pas cu pas să improvizeze, apoi și să creeze pe baza motivelor și frazelor melodiilor populare cântece noi, scriind și texte. Aceste creații, datorită înaltelor calități muzicale, se bucură de succes. E de ajuns să ne amintim de frumosul cântec *Sadâc*, ce reprezintă un omagiu adus baștinei sale. Mult frumos aflăm și în minunatul cântec *Tinerețe, tinerețe!* Fiind tot timpul în căutarea unor noi modalități de expresie, N. Sulac a adus în ultimele sale programe și bocetul. Subliniem, că Nicolai Sulac a compus cântecele proprii în diferite varietățile genuistice. Numim, spre exemplu, *Foaie verde măgheran* — doina, *Visul mândrei mele, Inimioară cu dor mult* — cântece de dor, *În grădină la izvor, Puiul, cucule* — cântece lirice, *Turnați vin și dați găluște* — cântec de glumă, *Balada soldatului* – baladă, *Strigături* — cântec de veselie ș.a.

Lucian Cocea își amintește: „Nicolae Sulac a experimentat și genul muzicii ușoare, interpretând șlagăre rusești, armenesti, azere, franceze, spaniole. A rămas, însă, neîntrecut și irepetabil anume prin cântecele noastre folclorice” [ibidem, p.103].

Memoria lui se va păstra veșnic vie în amintirea poporului, numele lui Nicolae Sulac a fost conferit Palatului Național din Republica Moldova și unei străzi din Chișinău.

Zinaida Julea — eminentă solistă vocală a muzicii populare și ușoare (1951, Hârbovăț, Anenii Noi), Artistă emerită din Republica Moldova (1976), Artistă a poporului din Republica Moldova (1985), Meritul civic (1993), Ordinul Republicii (1995).

Zinaida Julea este o cântăreață cu mult noroc. Calea ei artistică durează mai mult de 50 de ani. Ascultătorii o consideră „regina cântecului popular”. Iată o părere concludentă: „Îmi place această cântăreață cu vocea ei când moale, cu aromă de gutuie, când tulburătoare ca pânzele unei gondole ce se

topesc în seninul Mării Marmara, când aprinsă ca o pădure cuprinsă de pojarul toamnei, când tremurătoare ca o tăcere cu țurțuri de aur pe la margini...” [7, p.7].

S-a născut într-o simplă familie de țărani truditori. Părinții și poate Providența a înzestrat-o cu o voce deosebită, chiar la o vârstă fragedă de copil — în curând a devenit sufletul diferitor petreceri din satul natal. După absolvirea școlii din localitate, la vârsta de numai paisprezece ani, a susținut admiterea la Colegiul de muzică *Ștefan Neaga* din Chișinău. Studiind în anul doi, în viața ei s-a întâmplat o minune, despre care Zinaida scrie: „Mama stătea în spital, tata era și el bolnav, n-aveam ce îmbrăca și încălța și voiam să mă întorc în sat... Isidor Burdin m-a sfătuit să mă duc să susțin o probă la *Fluieraș*. A doua zi, am auzit în receptor o voce care m-a lăsat mută: „Sunt Serghei Lunchevici. Te așteptăm la *Fluieraș*. Serghei Lunchevici era idolul meu. Am fost în culmea fericirii să ajung, la nici 16 ani împliniți, să cânt într-un colectiv vestit, alături de figuri celebre ale cântecului popular, cum erau Tamara Ciobanu și Nicolae Sulac, Gheorghe Eșanu” [8, p.12]. Zinaida Julea a colaborat cu orchestra *Fluieraș* sub bagheta lui Serghei Lunchevici pe parcursul a douăzeci și patru de ani, interpretând sute de cântece pe scenele concertistice din întreaga lume. Tot în orchestra *Fluieraș* și-a întâlnit dragostea vieții, soțul ei — instrumentistul, excelentul clarinetist Simion Brînzilă.

În articol său *Viața mea e în cântecul meu* Zinaida a scris: „Eu nu pot să-mi imaginez viața mea în afara cântecului. Eu nu pot să-mi imaginez existența în afara fetei mele Zinica, pe care o iubesc extraordinar de mult” [9, p.5]. În alt articol cântăreața vorbește cu multă admirație despre colaborarea de mare însemnătate cu marele maestru Serghei Lunchevici: „Am avut norocul să fiu descoperită și apreciată de o mare personalitate. Pe lângă faptul că a fost un artist desăvârșit, el a știut să mă îndrume pe calea inimii către spectator. Însă, nu mi-a dat doar lecția scenei, ci și cea a vieții, spunându-mi că orice s-ar întâmpla, omul trebuie să știe cum să se descurce. Era un om al cuvântului și al faptei. Datorită lui i-am descoperit... pe marii clasici ai literaturii române — Topârceanu, Arghezi, Caragiale etc... Și acum, când ascult *Balada* lui Ciprian Porumbescu, executată de Serghei Lunchevici, mă iau fiorii și lacrimez. Marele viorist a plecat trist din această lume” [10, p.181–182].

Repertoriul vocal concertistic a Zinaidei Julea este bogat și diferit din punct de vedere al varietății genurilor: cânta și cântă până în zilele noastre și doine, și balade, și cântece de petrecere, o perioadă a cântat și muzică ușoară. Cântăreața întotdeauna își reînnoiește repertoriul, dar niciodată n-a uitat de cântecul vechi, bătrânesc. Spre exemplu, de cele mai multe ori cânta *Morărița; Să-mi cânți, cobzar...; Asta-i nuntă de boieri; Lume, nu mă judeca; Pe ulița satului; Am o țară și un neam* etc. Zinaida Julea dintotdeauna cu multă seriozitate lucrează asupra cântecelor din repertoriul său. A spus: „Obiectivul meu — să cânt pentru lume, că eu nu cânt pentru mine, cânt pentru ei. Încerc să ajung la coarda sensibilă a oamenilor” [11, p.7]. Fiecare cântec pentru ea are o istorie aparte. De exemplu, cântecul *Asta-i nuntă de boieri* l-a purtat în gând și-n suflet vreo trei ani, până a simțit că gata, s-a copt, a dat în pârg... Revenea mereu la el, schimba ceva la text, modifica linia melodică, completându-l cu nuanțe noi. Cântecele ei sunt ca o floare rară pe care o cântă de multă vreme.

Cu mare pietate și responsabilitate Z. Julea abordează genul de romanță. Despre această specie a folclorului orășenesc ea scrie: „Romanța este genul de cântec în care sufletul omului, intelectul, frumusețea sufletească se oglindesc foarte bine. Eu accept mai greu o persoană foarte tânără, care cântă romanțe, deoarece pentru a aborda acest gen, trebuie să ai o experiență de viață, trebuie să știi să trăiești romanța” [ibidem]. Cu mare expresivitate ea a cântat romanțe ca: *Pe umeri pletele-i curg rău* (vers. de G. Coșbuc); *Vezi rândunelele se duc* (vers. de M. Eminescu); *Car frumos cu patru boi; Te aștept pe același drum; Adio, clipe fericite; Mi-e dor...* etc.

În perioada activității sale în orchestra *Fluieraș* cântăreața a inclus în programele concertistice și cântece în stil popular ale compozitorilor contemporani. La întrebarea „Cu care dintre compozitori v-a plăcut să colaborați?”, Zinaida Julea a răspuns: „Cu Gheorghe Banariuc, Liviu Știrbu. Am colaborat și cu Ion Aldea Teodorovici, care a scris muzică monumentală și melodioasă, în același timp, ceea ce e

foarte greu. Ale lui sunt *Gelozie* și *Medalion*. Întotdeauna am spus: „Am două cântece de Ion, dar ele fac cât un milion...” [8, p.13]. Și, desigur, a interpretat des și cu dragoste cântece scrise de maestrul Serghei Lunchevici: *Vin diminețile* (vers. de A. Strâmbeanu); *De-ar fi mijloace* (vers. de M. Eminescu); *Mărțișoare* (vers. de Gr. Vieru) etc.

Fără îndoială, în primul rând Z. Julea a valorificat și promovat folclorul muzical autohton și cântecele în stil popular ale compozitorilor autohtoni, dar uneori putem întâlni în repertoriul ei și cântece de muzică ușoară, cu elemente de estradă, ca *Lacrimi de iubire*. Opinia ei despre această muzică este următoarea: „Cânt muzică ușoară numai atunci când simt că nu mai pot să n-o cânt! În curând voi înregistra vreo două cântece care, sper, să-și găsească ascultătorii” [12, p.25].

Personalitatea comunicativă a artistei Zinaida Julea, a făcut ca în turneele pe care le-a întreprins cu inima deschisă să cânte și cântece ale altor popoare. Despre această latură din repertoriul său bogat cântăreața a scris: „...am ajuns să cânt și șansonete franțuzești, cântece ale altor popoare. Obişnuim, de fiecare dată când mergeam în turneu peste hotare, să învăț un cântec din repertoriul poporului respectiv, în semn de respect” [11, p.7]. Despre altă surpriză amintește G. Ciacovschi-Mereșanu: „Zinaida Julea a învățat încă în Tunisia un cântec arab, pe care îl cânta în limba autohtonă. Efectul era de nedescris. Spectatorii nu încetau să scandeze aprecieri elogioase în tot timpul interpretării cântecului” [13, p.71]. În concertele sale cântăreața include și cântece napolitane, orchestrate cu gust de V. Doni și B. Dubosarschi. Ea spunea: „Îmi place muzica bună și, atunci când am avut posibilitatea să colaborez cu Valentin Doni, Boris Dubosarschi, am făcut-o cu multă plăcere” [14, p.10].

În cultura muzicală contemporană din Republica Moldova Zinaida Julea este o cântăreață unică: din toate stelele *Fluierașului* sub îndrumarea lui S. Lunchevici, unele au emigrat, altele au trecut în lumea celor drepti, dar Zinaida Julea este singura care își continuă activ cariera de interpretă concertistică până în ziua de azi, confirmându-și statutul de vedetă. De nenumărate ori a avut posibilitatea de a rămâne peste hotare. Ea își amintește: „Am cântat pe toate meridiane globului și mi s-a propus să rămân în Brazilia, în Portugalia, în Mexic, și propunerile erau serioase, iar impresarii — de nădejde. Bineînțeles, că dacă rămâneam, nu cântam muzica populară românească, ori muzica noastră avea să fie pe planul doi, dacă acceptam aceste propuneri” [11, p.7]. Voința și optimismul au ajutat-o să supraviețuiască haosului în care s-a prăbușit cultura muzicală a Republicii Moldova la începutul anilor 90, după destrămarea URSS. Cu multă durere în suflet citim despre „strigătul de durere” a lui S. Lunchevici din ziarul *Curierul de seară*, în care se povestește despre existența orchestrei *Fluieraș*: „Orchestra *Fluieraș* face astăzi repetiție. Însă unde? Nu puteau înțelege defel. Amândouă sălile Filarmonicii sunt ocupate. La Sala mare exersează orchestra simfonică, în Sala mică — Capela *Doina*. S-a constatat că orchestra *Fluieraș* trebuie să se mulțumească în ziua aceea cu vestiarul... Am făcut și ieri repetiții, și tot lângă toaletă... După cei 46 de ani de existență și muncă de creație, pentru colectivul „emerit, irepetabil, faimos” — și încă ce alte epitete ne-ați mai atribuit — nu s-a găsit alt loc» [15].

Zinaida Julea în 1992 a trecut în orchestra *Mugurel*; de prin 1996, este „liberă profesionistă”; din anul 2012 până astăzi activează cu Orchestra *Fraților Advahov*. Dar tradițiile profesionalismului înalt, testamentul lăsat de marele S. Lunchevici, cântăreața Z. Julea în mod demn le continuă și astăzi, adunând săli arhipline de admiratori la concertele sale. Pe deplin merit i-au fost închinat din partea poezilor și versuri. Drept exemplu vom cita câteva rânduri din poezia *Vocale sângerânde* scrisă de poetul Serafim Belicov și dedicate *pentru Zinaida Julea, amical* [16, p.1]:

*Ce trei pătrimi de bezna din blestem
Nici nu știu cum a fost că existăm
Și numai sfertul de seninătate
Ne va grăbi lucrarea în cetate
Iar cântecele înstelând vocale
Vor înnoi pereți de catedrale.*

Concluzii. În concluzie, putem spune că din cele patru portrete de creație prezentate, putem să deducem că aportul acestor interpreți excelenți în cultura muzicală a Republicii Moldova este atât de însemnat că fiecare din ei ar merita o mare și specială monografie. Dar cred că această sarcină importantă ar trebui executată de alți cercetători muzicologi.

Referințe bibliografice

1. CEAICOVSCHI-MEREȘANU, G. *Tamara Ciobanu*. Chișinău: Literatura artistică, 1980.
2. *ДОЙНА РАДОСТИ*. Кишинёв: Картя молдовеняскэ, 1962.
3. PROCA, I. *Vioara ca dezlegare la pește și vânătoare*. Chișinău: Notograf Prim, 2012.
4. VĂTAVU, M. Gheorghe Eșanu. În: *Artiști ai poporului din R.S.S.M.* Chișinău, 1976, p.110–112.
5. *NICOLAE SULAC în amintiri, cronici și imagini*. Chișinău: Baștina-RADOG, 2006.
6. MARIAN, B. Nicolae Sulac. În: *Artiști ai poporului din R.S.S.M.* Chișinău, 1976, p.179–181.
7. TĂNASE, C. «...într-o toamnă, când dă bruma». În: *Timpul*, 7 martie, 2003, p.7.
8. JULEA, Z. «E mocirlă în viața noastră culturală». În: *Timpul*, 12 iulie, 2002, p.12.
9. JULEA, Z. «Viața mea e în cântecul meu». În: *Dialog*, 5 martie, 1998, p.5.
10. JULEA, Z. «Serghei Lunchevici era un om al cuvântului și faptei». În: *Proca I*, p.180–187.
11. JULEA, Z. «Trebuie să știi să trăiești o romanță». În: *FLUX*, 30 ianuarie, 2004, p.7.
12. JULEA, Z. Cântecul vieții mele. În: *SĂPTĂMÎNA*, 26 decembrie, 2003, p.25.
13. CEAICOVSCHI-MEREȘANU, G. *Serghei Lunchevici*. Chișinău: Literatura artistică, 1982.
14. IUNCU, R. 25 de ani de viață scenică ai Zinaidei Julea. În: *SĂPTĂMÎNA*, 8 martie, 1996, p.10.
15. LUNCHEVICI, S. Teatrul se termină cu vestiarul. În: *Curierul de seară*, 19 februarie, 1992, p.4.
16. BELICOV, S. Vocale sângerând. În: *Literatura și Arta*, 18 decembrie, 2003, p.1.